

Daniel Defoe (asi 1660 – 1731): Život a zvláštní podivná dobrodružství Robinsona Crusoea, námořníka z Yorku (1719)

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, literárněhistorický kontext, umělecký směr / tvůrčí skupina, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje); 2. Kompozice;

3. Hlavní postavy a jejich charakteristika; 4. Námět, témata, hlavní motivy;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti;

Jsa nyní zachráněn, pozdvihl jsem oči k nebi a děkoval jsem Bohu za spásu svého života, v níž jsem před chvilkou neměl ani nejmenší naděje. (...)

DENÍK

Dne 30. září 1659. Já ubohý, nešťastný Robinson Crusoe ztroskotat jsem za hrozné bouře a vyvržen jsem na tento pustý, nehostinný ostrov, který jsem pojmenoval Ostrov zoufání. Všichni moji druhové utonuli a já sám byl napolo bez ducha.

Ostatek dne strávil jsem sklíčen neštěstím, které mě stihlo, neboť jsem neměl potravu ani úkryt, ani šaty, ani zbraň a zhoła nic. Nadobro bez pomoci, neviděl jsem jiného východiska, leč smrt. Buď mě sežere dravá zvěř, nebo mě zabijí divoši, nebo tady zahynu hladem. Když nadešla noc, z bázně před dravou zvěří jsem vylezl na strom a tvrdě usnul, třebaže po celou noc přšelo.

Dne 30. června bylo mi tak dobře, že jsem si vyšel na procházku s puškou, avšak z opatrnosti jsem se nevzdaloval příliš od domova. Sestřelil jsem dva mořské ptáky, podobné huse bernešce, a odnesl jsem je domů.

Měl jsem teď plné ruce práce, zaměstnán sbíráním plodů a donášením jich domů. Rozhodl jsem se, že se opatřím hojnými zásobami rozinek, pomerančů a citrónů, abych se zajistil na dobu dešťů, která se kvapem přibližovala. Nakupil jsem velkou hromadu hroznů, opodál ještě jednu, poněkud menší, a jinde jsem zas nahromadil pomeranče a citróny. Vzav něco plodů s sebou, vydal jsem se na zpáteční cestu, odhodlán, že se ještě vrátím a všecko pak odnesu buď v pytli, nebo v nějakém koši.

Když jsem tedy zpozoroval, že má setba neklíčí, vyhledal jsem vlhčí místo a odhodlal se k novému pokusu. Poblíž besídky jsem zryl políčko a v únoru, krátce před jarní rovnodenností, jsem je osil zbytkem zrní. Po březnových a dubnových deštích obilí vzklíčilo, bujně vzrostlo a vydalo přehojnou žeň.

Když jsem pak o tom později přemýšlel, kterak jsem byl vyvržen na toto hrozné místo, vzdálen všech lidí, bez nejmenší naděje na vysvobození, a když jsem poznal, že i zde mohu žít a že tu nezahynu hladu, byly všechny mé výčitky tytam.

Za tu dobu jsem se zdokonalil ve všech ručních pracích, jichž si na mně potřeba vyžádala. Myslím, že by se ze mne časem stal opravdu zručný tesař, uvážíme-li, jak málo nástrojů jsem měl. Mimoto jsem se zdokonalil i v hrnčířství od těch dob, co mě napadlo, abych pracoval na hrnčířském kruhu, na němž se mi dařila práce mnohem snáze a lépe. Kroužil jsem teď nádoby pěkně oblé a úhledné, daleko dokonalejší než dřívější nestvůry.

...rozhodl jsem se docela jinak, pro daleko bezpečnější, třebaže pracnější plán. Vystavím nebo lépe vysekám si ještě jednu kanoi, abych měl jednu loďku pro toto a druhou pro opačné pobřeží ostrova. (...)

Stalo se jednou, bylo to k poledni, když jsem se ubíral k svému člunu, že jsem v úžasu ustrnul, vida stopu bosé lidské nohy otištěnou v pobřežním písku. Stál jsem jako bleskem zasažen, nebo jako bych byl zahlédl strašidlo. Naslouchal jsem, ohlížel jsem se vůkol, ale nic jsem nezaslechl, nic nespátřil.

Ubohý uprchlík, když spatřil záblesk a zaslechl výstřel, ustrnul a nemohl se hnout hrůzou z místa, ačkoli viděl, že oba jeho pronásledovatelé mu již neublíží. Přec však se zdálo, že by raději utekl, než se mi přiblížil. Znovu jsem naň zavolal a dával mu najevo, aby přistoupil, čemuž snadno porozuměl. (...) Usmál jsem se a přívětivě jsem na něho pohleděl a znovu mu kynul, aby jen přistoupil. Konečně přišel až ke mně, a pokleknuv přede mnou, líbal půdu, položil hlavu na zem a vzav mou nohu, postavil si ji na šíji, aby mi dal patrně najevo, že mi chce být oddán a že chce být mým otrokem.

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu; B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Anglické revoluce

Když v roce 1658 Cromwell zemřel, nepodařilo se jeho synovi a nástupci Richardovi moc udržet. Nespokojenost ve vojsku i v celé společnosti pohnula parlament i vrstvy, které z revoluce měly prospěch, aby *obnovily monarchii*. V r.1660 byla zrušena republika a na trůn byl povolán **Karel II.** (Stuartovec) s nadějí, že zachová výdobytky revoluce, zejména spoluvládu s parlamentem. Král však jevil snahy o posílení moci po vzoru např. Francie. Tyto tendence narážely na tuhý odpor parlamentu, který prosadil někt. opatření pro zajištění právních jistot (např. Habeas Corpus Act) Když však jeho bratr a nástupce **Jakub II.** (nastoupil r.1685) chtěl obnovit absolutismus, byl vyhnán ze země tzv. *Slavnou revolucí* (1688) a na trůn byl povolán *nizozemský* místodržící **Vilém III. Oranžský**, zeť Jakuba II.

Nový král přijal *Listinu práv* (1689), v níž potvrzoval práva parlamentu, a Anglie se stala konstituční monarchií, v níž se král dělil o moc s parlamentem. (...) Anglická revoluce otevřela zemi cestu k rychlejšímu vývoji ke kapitalismu.

V době, kdy Evropané začali námořními výpravami objevovat a podmaňovat si mimoevropský svět, zrodily se literární **trosečnické příběhy**. Vycházely ze skutečných událostí, kdy se námořníci po ztroskotání lodi (ale také po vzpouře v posádce) ocitli na neznámé souši (často na neobydleném ostrově) a museli tam přežít – leckdy i několik let – zpravidla až do záchrany jinou lodí. Rozvinutá literární ztvárnění těchto témat nabízejí široké možnosti vytvořit příběhy o lidské odvaze a důmyslu i o zápase s neznámým prostředím. První a rovnou nejproslulejší z těchto románů vznikl před třemi staletími ve Velké Británii; podle něj se všechny podobné příběhy také nazývají robinzonádami.

Robinson ovšem není jen dobrodružný příběh, i když tato dějová složka vystupuje v románu nejvíc do popředí. Atraktivita Robinsonova příběhu (a prakticky všech robinzonád dalších) spočívá také v tom, že je tu do individuálního příběhu zhuštěn veškerý předchozí technologický vývoj lidstva: Robinson začíná, vyvržen na pobřeží, modlitbou k Bohu jako Adam posazený do ráje. (barokní prvky v jinak realistickém díle) Pak si začíná obstarávat obživu lovem ptáků aj. a sběrem divoce rostoucích plodů (odhlédněme teď na okamžik od faktu, že má pušku, kterou zachránil z vraku). Počíná si tedy jako pravěký člověk – o pravěku věděl Defoe velmi málo, ale tento způsob života znal z exotických cestopisů o přírodních národech Afriky a Ameriky. Pak Robinson – vlastně náhodou – přijde na pěstování obilí, ochočí si kozy a začne vyrábět keramiku – a to jsme už v neolitu, na úsvitu civilizace. Následuje výroba nábytku a vůbec zařizování obydlí – řemeslná éra středověku a raného novověku. A celé to vrcholí setkáním s Pátkem, který se stane Robinsonovým sluhou a zároveň objektem jeho snahy o pokřesťanštění a poevropštění – úplně jako to dělali britští kolonizátoři již za Defoeových časů.

A ještě jedna věc. Defoe píše svého Robinsona v době, kdy Anglie má za sebou Cromwellovu a Slavnou revoluci, jimiž se anglické měšťanstvo emancipovalo vůči do té doby absolutistickému králi. A Robinson je právě takový měšťan (z kupecké rodiny). To, že dokáže sám, bez protektorství ze strany aristokracie, kolonizovat neznámý divoký ostrov a dobře na něm hospodařit, ukazuje tvůrčí síly neurozeného lidu – ač se to dnes může zdát divné, z tohoto důvodu byl Robinson Crusoe ve své době čten také jako politický román.

Druhý text je učebnicový: najdete tam odborné výrazy i místa, kde se počítá s nezasvěceným čtenářem.

Daniel Defoe (asi 1660 Londýn – 24. 4. 1731 Londýn)

Anglický spisovatel a publicista, jeden z **průkopníků realistické prózy** a jeden ze zakladatelů anglického románu.

Daniel Defoe pocházel z rodiny obyčejného **obchodníka**. Celý život se pilně zajímal o **politiku** a v Anglii se účastnil různých politických zápasů (například neúspěšného Monmouthova povstání r. 1685, které vedl vévoda James Scott z Monmouthu, nemanželský syn krále Karla II.). Defoe zastával názorovou pozici levicového liberalismu.

V r. 1684 se Defoe oženil: s manželkou Mary měli několik dětí. Defoe se věnoval obchodu, ale za své politické aktivity (zejména kritizoval náboženské spory mezi anglikány, puritány a katolíky) byl často stíhán (dokonce vězněn), musel pobývat v cizině a trpěl finančními potížemi. Čelil jim mj. intenzivní publikační činností: napsal několik set úspěšných textů, zpravidla **politických komentářů či esejů**, jimiž se dotýkal prakticky všech aktuálních otázek veřejného života. Průkopnický se věnoval **ekonomické publicistice**, v níž mj. **prosazoval** myšlenku povýšit nový typ obchodníka na úroveň tradičního anglického gentlemana a ekonomický rozvoj viděl jako účinnější nástroj pro britskou koloniální expanzi než války. Pro svou aktivitu i bystrý úsudek pravidelně nacházel ochránce z řad vysoké politiky, byl dokonce tajným účastníkem jednání, jež připravovala sjednocení Anglie a Skotska (došlo k němu r. 1707).

Opakovaně se pokoušel psát a vydávat **politické noviny**, nejúspěšnější byl list *The Review*, který vycházel téměř 10 let.

Až jako takřka šedesátiletý napsal dobrodružný román ***Život a zvláštní podivná dobrodružství Robinsona Crusoea, námořníka z Yorku*** (1719), který se stal jednou z nejslavnějších knih všech dob a založil silný proud **trosečnické literatury** jako součásti **dobrodružného žánru**.

Některá díla:

Romány ***Život a zvláštní podivná dobrodružství Robinsona Crusoea, námořníka z Yorku*** (The Life and Strange Surprizing Adventures of Robinson Crusoe, Of York, Mariner; 1719; 2 díly: o téměř celém Robinsonově životě, nejen o jeho trosečnictví na opuštěném ostrově; v češtině kniha vyšla mj. s ilustracemi od Františka Tichého, Zdeňka Buriana a Adolfa Borna; 1. díl byl vícekrát zfilmován, všechny filmové přepisy mají v české distribuci název *Robinson Crusoe*: Mexiko, 1954, režie Luis Buñuel, v titulní roli Dan O'Herlihy; Sovětský svaz, 1972, režie Stanislav Govoruchin, v titulní roli Leonid Kuravljov; USA, 1997, režie George Miller a Rod Hardy, v titulní roli Pierce Brosnan; TV film Francie, 2003, režie Thierry Chabert, v titulní roli Pierre Richard), ***Dobrodružství kapitána Singletona*** (The Life, Adventures and Piracies of the Famous Captain Singleton; 1720), ***Moll Flandersová*** (The Fortunes and Misfortunes of the Famous Moll Flanders; 1722).